

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก:
องค์การบริหารส่วนตำบลลำพายนต์ อำเภอดงพญา จังหวัดนครสวรรค์
Participatory Action Research on Community - Base Waste Management:
Lamphayont Subdistrict Administrative Organization
Tak Fa District Nakhon Sawan Province

¹สิทธิพร เขาคูน, ²กฤษณะ ดาราเรือง และ ³สมเดช สิทธิพงศ์พิทยา
¹Sittiporn Kao-Un, ²Kritsana Dararuang and ³Somdech Sitipongpittaya
¹⁻³คณะบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
¹⁻³Faculty Administration and management Chaopraya University
¹Corresponding Author.E-mail: Sittiporn_ko@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก และเพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานรากขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพายนต์ อำเภอดงพญา จังหวัดนครสวรรค์ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการประชุมกลุ่มย่อย ฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลลำพายนต์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้บริหารโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน อสม. และแกนนำชุมชน จำนวน 80 คน ทำการวิเคราะห์ Content Analysis, SWOT Analysis, Critical Success Factor ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก ประกอบด้วย (1) การแปลงนโยบายจังหวัดสะอาดไปปฏิบัติในระดับหมู่บ้าน ตั้งคณะทำงาน “หมู่บ้านสะอาด” (2) สร้างภาคีเครือข่ายแกนนำการบริหารจัดการขยะ บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” (3) สร้างมาตรการทางสังคมสำนึกการเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน และ (4) ผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินกิจกรรมลดขยะในครัวเรือน 2) ด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก ประกอบด้วย (1) ประชุมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ชุมชนในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการ (2) รมรงค์และประชสัมพันธ์ ให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมลดปริมาณขยะด้วยหลัก 3Rs (3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ และ (4) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์การบริหารจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการระหว่างชุมชน ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชน พ.ศ. 2561 จำนวน 1,486.59 ตัน/ปี พ.ศ. 2562 ลดลงเหลือ 522.95 ตัน/ปี

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมของประชาชน; การบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก

Abstract

The objective of this research were; to study approach for development of community-base waste management, and to create cooperation in development of community-base waste management of the Lam Phayont Subdistrict Administrative Organization Tak Fa District Nakhon Sawan Province. The Participatory Action Research (PAR) were collected through semi structured in-depth interview,

participatory observation and focus group with 80 peoples from the administration of Lam Phayont Subdistrict Administrative Organization, subdistrict headman, village headman, school administrator, Tambon Health Promoting Hospital Administrator, Sangha, community philosopher, Village Health Volunteer and community leaders. Content analysis, SWOT analysis and Critical Success Factor. This study of research aiming to: (1) implementation of clean provincial policies to village level and establish community – base waste management committee, (2) create a network of community - base waste management network Ban Temple School “Borwon”, (3) create a social sanction on a sense of community ownership and (4) community leaders to be a best practice in waste management. 2) Building cooperation in the development of community – base waste management, consisting of (1) a workshop on community –base waste management. (2) Campaign and promote the community reduction activities 3Rs. (3) The organic waste had been used to feed and (4) exchange knowledge and experience on waste management between communities. As a result, the amount of community solid waste from the year 2018 is 1,486.59 tons / year, decreasing in 2019 by 522.95 tons / year.

Keywords: Public Participation; Community – Base Waste Management

บทนำ

รายงานสถานการณ์การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทยยังคงประสบปัญหาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างถูกหลักวิชาการ ข้อมูลการรายงานจากกรมควบคุมมลพิษ ปี 2561 ประเทศไทยมีขยะมูลฝอยประมาณ 27.8 ล้านตัน มีการคัดแยกและนำกลับไปใช้ประโยชน์ 9.58 ล้านตัน คิดเป็นร้อยละ 34 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นขยะรีไซเคิลและการทำปุ๋ยอินทรีย์ ทั้งนี้ เป็นผลมาจากการขาดความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ และขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) หลายแห่งไม่มีพื้นที่สำหรับใช้กำจัดขยะมูลฝอย กำจัดขยะมูลฝอยด้วยการนำไปเทกองกลางแจ้ง หรือ เผากองแจ้ง ซึ่งไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของประชาชนตามมา (กรมควบคุมมลพิษ,2562) รัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย จึงได้ประกาศให้การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติ โดยมุ่งเน้นการลดการเกิดขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง ควบคู่กับการนำของเสียกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ อีกทั้งได้จัดทำแผนปฏิบัติการประเทศไทยไร้ขยะ ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 ซึ่งเป็นแนวทางเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นสังคมปลอดขยะ (Zero Waste Society) พร้อมทั้งได้มอบนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศให้กับจังหวัดนำไปดำเนินการ เพื่อทำการลดและการคัดแยกขยะมูลฝอยที่ต้นทาง การจัดการขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวม และการกำจัดโดยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแบบผสมผสาน โดยมอบหมายให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำกับดูแลการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในภาพรวมของจังหวัด (กรมควบคุมมลพิษ,2559) สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอดงพญา จังหวัดนครสวรรค์ พ.ศ.2561 มีปริมาณขยะมูลฝอย 1,486.59 ตัน/ปี

(องค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์, 2562) ซึ่งจากสภาพการณ์ดังกล่าว ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพแวดล้อม และคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นยุทธศาสตร์จังหวัด/กลุ่มจังหวัด ตามกลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมและพัฒนาการลดปริมาณขยะและกำจัดขยะชุมชนให้ถูกหลักวิชาการ การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานรากจึงเป็นการวิเคราะห์และค้นหาแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาการบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งยังสามารถต่อยอด และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปใช้เป็นแนวทางการแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการขยะในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานรากขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานรากขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์
3. เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานรากขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ กำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยโดยอาศัยหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องนำมาพัฒนาเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วนำไปศึกษาการบริหารจัดการขยะในพื้นที่เป้าหมาย หลังจากนั้น จึงสังเคราะห์ สรุปผลการวิจัย ดังแผนภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กระบวนการวิจัยเริ่มจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นการวิจัย การสร้างคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อการสะท้อนแนวคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวางแผนและลงมือปฏิบัติ ตามแผนการสังเกตผลจากการปฏิบัติและวางแผนซ้ำ (PDCA) แล้วนำผลการปรับปรุงแก้ไขมาประชุมกลุ่มย่อย

กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ฝ่ายบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล อสม.และแกนนำชุมชน นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์ SWOT Analysis และปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Critical Success Factor: CSF) ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ ภาควิชาเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะชุมชน ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนอย่างถูกหลักวิชาการร่วมกัน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์สภาพการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานรากขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า

ด้านสภาพปัญหา การบริหารจัดการขยะมูลฝอยและปฏิกูล ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ ก่อนดำเนินโครงการวิจัย พบว่า มี 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ชุมชนมีทัศนคติและความเข้าใจการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนเป็นภารกิจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ 2) ชุมชนขาดความตระหนักรู้ถึงผลกระทบของขยะมูลฝอยต่ออนามัยและสิ่งแวดล้อม นำไปทิ้งไว้โดยไม่มีการแยกขยะ ทำให้เกิดการเน่าเหม็นเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย และเกิดสภาพอุจาดตาแก่ผู้พบเห็น 3) ชุมชนขาดการจัดตั้งแกนนำกลุ่มภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการขยะแบบ 3 R และไม่รู้คุณสมบัติประโยชน์จากการคัดแยกขยะ และ 4) ชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจถึงผลกระทบของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและขยะอันตรายที่ต่อสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อม และเมื่อมีการดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายชุมชนทุกภาคส่วน ได้แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานรากที่เหมาะสม ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชน พ.ศ. 2561 จำนวน 1,486.59 ตัน/ปี ในปีพ.ศ. 2562 ลดลงเหลือ 522.95

ด้านจุดแข็ง พบว่ามี 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ประชาชนมีการคัดแยกขยะในครัวเรือน และให้ความสำคัญการจัดการขยะ 2) ประชาชนในตำบลลำพยนต์มีความสามัคคี และพร้อมให้ความร่วมมือ 3) ประชาชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่อพยพมาจากพื้นที่เดียวกัน และนับถือศาสนาพุทธ 100 % ส่งผลให้มีความร่วมมือของชุมชนในการจัดการขยะ 4) มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำความสะอาด ในงานประเพณี และวันสำคัญต่าง ๆ และ 5) โรงเรียนบ้านน้ำวัง เป็นโรงเรียนที่ได้รับรางวัล “โรงเรียนสะอาด” เป็นการปลูกฝังให้เด็กนักเรียนนำความรู้และทักษะมาใช้ในการจัดการขยะที่ถูกหลักวิชาการมาใช้ที่บ้าน

ด้านโอกาส พบว่า มี 6 ประเด็น ได้แก่ 1) นโยบายรัฐบาลกำหนดให้ขยะเป็นวาระแห่งชาติ และมีงบประมาณสนับสนุน โดยเฉพาะแผนปฏิบัติการ 60 วัน “แยกก่อนทิ้ง” มีการ 2) มีหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาช่วยเหลือส่งเสริม ให้ความรู้ และพัฒนาการบริหารจัดการขยะ 3) เป็นชุมชนเกษตร จึงมีขยะจากพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ สามารถกำจัดขยะได้โดยง่าย 4) แรงจูงใจจากการจัดการขยะแบบ 3Rs ชุมชนสามารถสร้าง

รายได้จากขยะในครัวเรือน 5) มีการกำหนดราคาขยะแต่ละประเภทอย่างชัดเจน และมีผู้รับซื้อขยะในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และ 6) ความต้องการปุ๋ยอินทรีย์เพื่อการลดใช้ปุ๋ยเคมีจากภาคการเกษตร

ด้านจุดอ่อน พบว่า มี 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ชาวบ้านบางชุมชนยังขาดความตระหนักการจัดการขยะอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยเฉพาะขยะอันตราย 2) ขาดบุคลากรรุ่นใหม่ในการขับเคลื่อนโครงการ/กิจกรรมการบริหารจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง 3) มีการจัดการขยะในระดับครัวเรือนแต่ยังขาดการรวมกลุ่มในการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ และ 4) ข้อจำกัดของงบประมาณในการพัฒนาการดำเนินการบริหารจัดการขยะ

ด้านอุปสรรค พบว่า มี 2 ประเด็น ได้แก่ 1) องค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ ตั้งอยู่ในเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 มีปริมาณผู้ใช้เส้นทางจำนวนมาก ทำให้ยากต่อการควบคุมปริมาณขยะจากยานพาหนะ และ 2) แนวโน้มการขยายตัวของชุมชนสู่การเป็นเมืองอาจส่งผลต่อปริมาณขยะเพิ่มขึ้น

2. ด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก ประกอบด้วย (1) จัดประชุมกลุ่มแกนนำและภาคีเครือข่ายการจัดการขยะอย่างถูกต้องหลักวิชาการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง, (2) รณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนดำเนินกิจกรรมเพื่อลดปริมาณขยะต้นทางด้วยหลัก 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle), (3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ และ (4) จัดเวทีแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน เพื่อเกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ ความชำนาญในการบริหารจัดการขยะอย่างสม่ำเสมอ และ (5) รายงานผลการดำเนินกิจกรรมในการประชุม/ประชาคมหมู่บ้าน เพื่อปรับปรุงพัฒนาการบริหารจัดการขยะให้เกิดความยั่งยืน

3. แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชน ประกอบด้วย (1) การแปลงนโยบายการบริหารจัดการขยะอย่างถูกต้องหลักวิชาการสู่การปฏิบัติโดยกำหนดคณะทำงานบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ระดับหมู่บ้าน/ตำบล, (2) สร้างภาคีเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” ในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกต้องหลักวิชาการ, (3) การสร้างมาตรการทางสังคม ผ่านกิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี เนื่องจากชาวบ้านในชุมชนล้วนเป็นเครือญาติ นับถือศาสนาพุทธ และอยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นระยะเวลานานทำให้เกิดสำนึกสาธารณะและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน, (4) พัฒนากลุ่มภาคีเครือข่าย แกนนำชุมชนในการเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารจัดการขยะ ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ทำงานจิตอาสาและเป็นพี่เลี้ยงให้กับชาวบ้านในชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการชี้ประโยชน์ของการบริหารจัดการขยะอย่างถูกต้องหลักวิชาการ

ผลจากการบูรณาการแนวนโยบายจังหวัดสะอาด และแผนปฏิบัติการ 60 วัน “แยกก่อนทิ้ง” กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนฐานราก องค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยชุมชน พ.ศ. 2561 จำนวน 1,486.59 ตัน/ปี ลดลงเหลือจำนวน 522.95 ตัน/ปี ใน พ.ศ. 2562

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 แนวทางการพัฒนาและการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า 1) การแปลงนโยบายการบริหารจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการ โดยแต่งตั้งคณะทำงานบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ระดับหมู่บ้าน/ตำบล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ รัชพล ทิธี (2561), สิทธิศักดิ์ บุญลอย และ พิงรัก ริยะชัน (2560) ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการดำเนินงานการบริหารจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน มากกว่าการฟื้นฟูรักษาในภายหลัง โดยรัฐบาล หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการเมืองสะอาดไว้ในวิสัยทัศน์ ที่ผู้บริหาร บุคลากร ผู้นำชุมชน และประชาชนมีส่วนร่วม ในรูปแบบคณะกรรมการ ประกอบด้วย ภาคีเครือข่าย ภาคีรัฐ ภาคเอกชน มีการศึกษาดูงาน การกำกับติดตาม และประเมินผล 2) พัฒนากลุ่มแกนนำชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ชาวบ้าน ในการบริหารจัดการขยะที่ถูกต้องตามหลักวิชาการด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ทำงานจิตอาสา เป็นพี่เลี้ยงให้กับชาวบ้าน ในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จิรนนท์ พุทธา และ สยมภู ไสหา (2560) ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ความรู้ประชาชนในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกวิธี การส่งเสริมการแปรรูปและการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ และการให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างมูลค่าของขยะ ส่งผลให้ครัวเรือนมีการคัดแยกขยะมูลฝอยมากขึ้น รวมถึงการศึกษาของ ดำหรี กำนันวงศ์ (2562) ศึกษารูปแบบของความสำเร็จในการจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี ประกอบด้วย การคัดแยกขยะด้วยหลัก 3Rs. การกำหนดและการนำนโยบายไปปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของพหุภาคี พฤติกรรมการจัดการขยะ และบทบาทของพหุภาคี ในการมีส่วนร่วมจัดการขยะ,

3) การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการชี้ประโยชน์ของการบริหารจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการนั้น การศึกษาของ วชิรวิทย์ วรชัญพงศ์ (2561) และ Banerjee, P., Hazra, A., Ghosh, P., Ganguly, A., Murmu, N.C., and Chatterjee, P. K., (2019) พบว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือรัฐบาลท้องถิ่น ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้บริหารจัดการขยะมูลฝอยด้วยตนเอง โดยภาครัฐทำหน้าที่ประสานงาน จัดวิทยากรอบรมให้ความรู้ มอบอำนาจการตัดสินใจแก่ประชาชนในการจัดตั้งกลุ่มคัดแยกประเภทขยะ ธนาคารขยะชุมชน กลุ่มปุ๋ยหมัก และกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างแท้จริง ขยายผลให้ครอบคลุมทุกพื้นที่เพื่อพัฒนาเป็นชุมชนปลอดขยะอย่างยั่งยืน และ 4) สร้างภาคีเครือข่าย บ้าน วัด โรงเรียน “บวร” ในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการ นั้น สอดคล้องกับการศึกษาของ อิศราภาพ มาเรือน (2558) กระบวนการสร้างความร่วมมือทางสังคมระหว่างชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าเมี่ยน เผ่าลัวะ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย ผ่านกระบวนการสร้างความร่วมมือทางสังคมระหว่างชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าเมี่ยน เผ่าลัวะ จะให้ความเคารพเชื่อถือ

ผู้นำทั้งที่เป็นทางการ เช่น ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปากกลาง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม ตำบลปากกลาง และผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งได้แก่ ผู้นำพิธีกรรมประจำเผ่า อดีตกำนัน และอดีตผู้ใหญ่บ้าน

สำหรับการศึกษาวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ด้านการสร้างความร่วมมือในการพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชน พบว่า 1) จัดประชุมกลุ่มแกนนำและภาคีเครือข่ายการจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง, 2) ดำเนินโครงการ กิจกรรมการจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการเพื่อลดปริมาณขยะต้นทางด้วยหลัก 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle, 3) การจัดเวทีแบ่งปันความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างชุมชน เพื่อเกิดการถ่ายทอดการเรียนรู้ ความชำนาญในการบริหารจัดการขยะอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และ 4) รายงานผลการดำเนินโครงการ กิจกรรม ผ่านการประชุม/ประชาคมหมู่บ้าน ประจำเดือน เพื่อการตรวจสอบประเมินผลและปรับปรุงพัฒนาการบริหารจัดการขยะอย่างถูกหลักวิชาการอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของ Le Thu Hoaa and Ngo Thanh Maib. (2016) กรณีชุมชน Sai Son ในเขต Quoc Oai กรุงเทพมหานคร ซึ่งภาครัฐประสบปัญหาอย่างมากในการบริหารจัดการขยะ พบแนวทางการจัดการขยะโดยชุมชนเป็นฐานจะมีความยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน และภาคีเครือข่าย ในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และการควบคุมองค์ประกอบต่างๆ ในโครงการและกิจกรรมการบริหารจัดการขยะชุมชน โดยคาดหวังว่าแนวทางดังกล่าวจะเป็นต้นแบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพที่จะก่อประโยชน์แก่ทั้งชุมชน และสังคม เช่นเดียวกับการศึกษาของ ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร และ วชิรวัชร งามละม่อม (2561) ศึกษา แนวทางการพัฒนาการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่า 1) ส่งเสริมสนับสนุนให้มีการลดปริมาณขยะมูลฝอย 2) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดบริการสาธารณะขยะมูลฝอยระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 3) ควรเร่งรัดให้ท้องถิ่นจัดทำแผนการจัดการขยะมูลฝอยทั้งในระยะสั้นและระยะยาว, 4) มีนโยบายและมาตรการตลอดจนแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของท้องถิ่น และ 5) ควรก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยให้ได้มาตรฐาน เช่นเดียวกันกับการศึกษาของ วิทยา ทศนไพบูลย์, ทนทอง เขวกีรติพงศ์ และ วิชญ บัวเทศ (2560) การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร จำเป็นต้องสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียง ในการบริหารจัดการขยะร่วมกับชุมชน และท้องถิ่น การปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกการจัดการขยะให้ประชาชนในชุมชน สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ในการจัดการขยะ และ ปรับปรุงกระบวนการควบคุม กำกับติดตามและประเมินผล การบริหารจัดการขยะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ควรกำหนดนโยบายส่งเสริมสนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ในการศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาวัฒนธรรมหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในแต่ละบริบทพื้นที่ชุมชน

2) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย ควรกำหนดนโยบายส่งเสริม สนับสนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน ผลิตปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์ในครัวเรือน เพื่อลดปริมาณขยะในชุมชน และลดต้นทุนในภาคการเกษตร

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคีเครือข่าย ควรนำรูปแบบการดำเนินโครงการ/กิจกรรมการบริหารจัดการขยะตามหลัก 3R ไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีอิสระในการดำเนินงาน

4) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำภาคีเครือข่าย ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบ หลักเกณฑ์ ในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนผ่านเวทีประชาคมตำบล และหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการกำหนดมาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางสังคม

5) ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และผู้นำภาคีเครือข่าย ควรมีแผนสร้างผู้นำชุมชนคนรุ่นใหม่ ขึ้นทดแทนกลุ่มแกนนำรุ่นปัจจุบันที่ส่วนมากจะเกษียณอายุอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การบริหารจัดการขยะชุมชนเกิดความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายชุมชน ในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการลดปริมาณขยะในครัวเรือน อย่างยั่งยืน

2) ควรมีการวิจัยการบริหารจัดการขยะอันตรายและขยะติดเชื้อในชุมชนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทอื่น หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการขยะชุมชนในระดับจังหวัด ตั้งแต่การคัดแยก การเก็บรวบรวม การขนส่ง และการกำจัด อย่างถูกหลักวิชาการและครบวงจร

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2562). รายงานสรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2561. กรมควบคุมมลพิษ

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรุงเทพฯ: หจก.ส.มงคลการพิมพ์.

กรมควบคุมมลพิษ. (2559). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559 – 2564).

สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ กรุงเทพฯ:

บริษัท แอคทีฟพริ้นท์ จำกัด

- จิรนนท์ พุทธา และ สยัมภู ไสหา. (2560). *การพัฒนาเครือข่ายการบริหารจัดการขยะมูลฝอยชุมชนอย่างยั่งยืน: บ้านดินโนนเหนือ ตำบลห้วยป่าหวาย อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี*. ทุนอุดหนุนจากโครงการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก เครือข่ายวิจัยเครือข่ายอุดมศึกษาภาคกลางตอนบน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- คำหรี กำนันวงศ์. (2562). การจัดการขยะเหลือศูนย์โดยการมีส่วนร่วมของพหุภาคี เขตเทศบาลเมืองหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์*, ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2562), 236-244.
- ธัชพล ทิธี. (2561). รูปแบบการบริหารจัดการเมืองสะอาดอย่างยั่งยืน ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดลพบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, Vol.20 Special Issue September – October, 1-13.
- ภักดิ์ดี กัลยาณมิตร และ วชิรวัชร งามละม่อม. (2561). แนวทางการพัฒนาการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2561), 172-193.
- วชิรวิชัย วรวิชัยพงศ์. (2561). รูปแบบการจัดการขยะชุมชนในเทศบาลตำบลงมะตะ อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย. *นเรศวรวิจัย, ครั้งที่ 13: วิจัยและนวัตกรรม ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม* สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2562, จาก conference.nu.ac.th > nrc13 > downloadPro.
- วิทยา พัดสนไพบูลย์, ทวนทอง เขาวงกิตพงศ์ และ วิษณุ บัวเทศ. (2560). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ*, ปีที่ 7 ฉบับที่ 13 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2560), 67-82.
- สิทธิศักดิ์ บุญลอย และ พิงรัก ริยะชน. (2560). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการจัดการขยะมูลฝอย ชุมชนบ้านดอนสัก หมู่ที่ 3 ตำบลไกรกลาง อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย. *โครงการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติเครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 17 บูรณาการงานวิจัยสู่การพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน*. ณ ศูนย์วัฒนธรรมภาคเหนือตอนล่าง วังจันทน์ริเวอร์วิว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก.
- องค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์. (2562). *แบบตรวจติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายและแนวทางการปฏิบัติงานด้านการบริหารจัดการขยะมูลฝอย*. จังหวัดนครสวรรค์.
- อิสราภาพ มาเรือน. (2558). กระบวนการสร้างความร่วมมือทางสังคมระหว่างชุมชนชาวเขาเผ่าม้ง เผ่าเมี่ยนเผ่าละว้า เพื่อการจัดการขยะอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ตำบลปากกลาง อำเภอปัว จังหวัดน่าน. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 (มกราคม – กุมภาพันธ์), 33 – 40.

- Le Thu Hoaa and Ngo Thanh Maib. (2016) .Community-based Solid Waste Management: The Case of Sai Son Commune, Quoc Oai District, Hanoi. *Journal of Mekong Societies*, 12(1), 77-94.
- Banerjee, P., Hazra, A., Ghosh, P., Ganguly, A., Murmu, N.C., and Chatterjee, P. K., (2019). Solid Waste Management in India: *A Brief Review: Proceedings of 6th IconSWM 2016*. Retrieved November 22, 2018, from https://www.researchgate.net/publication/327823547_Solid_Waste_Management_in_India_A_Brief_Review_Proceedings_of_6th_IconSWM_2016.